

ДОКУМЕНТИ

УДК[94(477.83-25):343.123.5(=411.16)]"1571"
<https://doi.org/10.33402/zuz.2022-18-95-109>

Ольга ГУЛЬ

PhD

*науковий співробітник відділу історії середніх віків
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0648-104X>

email: gullola@ukr.net

«ЩОБ ВИ ЦЬОГО ЯНА ЗАЙДЛІЧА ВІДІСЛАЛИ І НАШИМ ІМЕНЕМ ЗАБОРОНИЛИ, ЩОБИ ВІН ЖОДНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ НАД ЄВРЕЯМИ НЕ ВИКОНУВАВ»¹: СКАРГА ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ ЛЬВОВА ПРОТИ СУДДІ ЯНА ЗАЙДЛІЧА (1571)

Простежено боротьбу єврейської громади Львова за розширення своїх прав у сфері судової автономії у другій половині XVI ст. Стверджено, що згідно зі статутом Болеслава Побожного (1264), на якому ґрунтувалася діяльність єврейських громад у Короні Польській, євреї могли не підпорядковуватися органам магдебурзького, а визнати зверхність земського права. Встановлено, що вирішальне значення для розвитку судової автономії єврейської громади Львова мав привілей короля Казимира Великого 1367 р. про підтвердження і поширення дії статуту на територію Малопольщі та південно-східних теренів королівства, адже відтоді євреї Львова могли підпорядковуватися не локальному війтові, а королівському суду.

Зазначено, що на практиці ж єврейське судочинство належало до компетенції воєводи, який представляв інтереси монарха на місцях. Акцентовано на тому, що через великий обсяг роботи воєвода фізично не мав змоги займатися цими справами, тому утворено додаткову посаду – єврейського судді. Вказано, що цей урядник зазвичай належав до середньо-заможної шляхти, часто одночасно виконував й інші земські функції та суддівську посаду розглядав як можливість додаткового заробітку.

Констатовано, що опублікований документ відтворює протест євреїв проти їхнього судді Яна Зайдліча, який був не лише багатим львівським купцем, а й королівським сервітором (слуга) і шляхтичем та вийшов на авансцену історичних подій Львова на початку 1570-х років і був головним керівником суспільного виступу львів'ян проти міської ради 1576–1577 рр., за що 1578 р. його позбавлено міського права, тобто фактично усунуто з міського суспільства.

Підсумовано, що Ян Зайдліч, перебуваючи в тісних стосунках зі шляхтою руського воєводства і тогочасним воєводою Миколаєм Синявським, був призначений на цю посаду

¹ «Abyście tego Jana Zaidlicza odesłali i imieniem naszym zakazali, aby nad żydami żadnej jurysdykcji nie ekstendował».

звдяки обізнаності в юридичних аспектах міського та земського прав, однак йому не вдалося налагодити відносини із представниками єврейської громади, яким залежало, щоб їхнім судочинством займалися прихильні до них особи.

Ключові слова: єврейська громада, єврейське судочинство, воєвода, єврейський суддя, міщани, міська рада, Ян Зайдліч.

Упродовж століть Львів був важливим центром єврейського культурного, релігійного і політичного життя. В історії єврейської громади міста поряд із ХХ ст. не менш важливим і насиченим був ранньомодерний час, адже саме тоді сформувалася її правова структура, до того ж євреї одержали найбільшу кількість королівських надань і почали займати домінуючу позицію в економіці. На відміну від історії ХХ ст., досить добре висвітленої в історіографії та публіцистичній літературі, деякі питання ранньомодерної досі потребують глибшого дослідження.

Найдетальніше історія єврейської громади Львова цього періоду висвітлена у працях дослідника міжвоєнного періоду Маєра Балабана (Majer Bałaban). Його монографія містить усебічну характеристику правового, економічного, релігійного, культурного життя обох єврейських громад – у середмісті та передмісті². До того ж узагальнювальні монографії та підручники з історії євреїв Польщі, які він видав, ґрунтуються на багатому львівському джерельному матеріалі³. Луція Харевічова (Łucja Charewiczowa) в розвідці про економічні обмеження нехристиянських націй у XV–XVI ст. висвітлила економічні права й обмеження єврейської громади, наголосила на домінуванні польської громади, яка через міську раду впливала на усунення з економіки міста євреїв як невігідних конкурентів⁴. Деякі питання правового устрою та судочинства львівських євреїв можна почерпнути з досліджень Мойсея Шорра (Mojżesz Schorr), Збігнева Паздро (Zbigniew Pazdro) й Ігнація Шіппера (Ignacy Schipper), чії праці стосувалися всього єврейства в містах Речі Посполитої⁵.

Серед новіших досліджень варто згадати опрацювання Мирона Капраля, який у джерелознавчому виданні привілеїв національних громад Львова досить детально схарактеризував правові засади функціонування єврейської громади міста⁶; Анджея Янечка (Andrzej Janeczek), який порівнював становище єврейських і вірменських діаспор

² Bałaban M. *Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII w.* Lwów, 1906.

³ Bałaban M. *Ze studiów nad ustrojem prawnym Żydów w Polsce. Sędzia żydowski i jego kompetencja. Pamiętnik trzydziestolecia pracy naukowej prof., d-ra hab. Przemysława Dąbkowskiego 1897–1927.* Lwów, 1927; Bałaban M. *Historia i literatura żydowska. Ze szczególnym uwzględnieniem historii Żydów w Polsce.* Lwów; Warszawa; Kraków, 1925. T. III. *Od wygnania Żydów z Hiszpanii do rewolucji francuskiej (od Zygmunta Starego do trzeciego rozbioru Polski).*

⁴ Charewiczowa Ł. *Ograniczenia gospodarcze nacji schizmatycznych i Żydów we Lwowie w XV i XVI wieku.* *Kwartalnik Historyczny.* Lwów, 1925. R. XXXIX. Z. 2.

⁵ Schorr M. *Organizacja Żydów w Polsce od najdawniejszych czasów aż do r. 1772.* (głównie na podstawie źródeł archiwalnych). *Kwartalnik Historyczny.* Lwów, 1899. R. XIII. Z. 1; Pazdro Z. *Organizacja i praktyka żydowskich sądów podwojewódzkich w okresie 1740–1772 r.* (Na podstawie lwowskich materiałów archiwalnych). Lwów, 1903; Schipper I. *Wewnętrzna organizacja Żydów w dawnej Rzeczypospolitej.* *Żydzi w Polsce Odrodzonej.* Warszawa, 1932. T. I.

⁶ *Привілеї національних громад міста Львова XIV–XVIII ст. / упоряд. М. Капраль.* Львів, 2000.

у польських містах⁷; а також німецького дослідника Юргена Хейде (Jürgen Heyde), який у досить новаторський спосіб висвітлив історію єврейської громади Львова та її відносини з міською радою⁸. Однак деякі проблеми правового устрою єврейської автономної громади Львова залишаються відкритими, зокрема існування і діяльності уряду єврейського судді, що лише побіжно розглянув М. Балабан⁹.

Мета статті – детально розглянути засади функціонування судочинства обох єврейських релігійних громад Львова. Простежити генезу становлення посади єврейського судді та на основі опублікованого документа відтворити в мікроісторичному прочитанні епізод із боротьби євреїв за зміцнення їхньої судової автономії.

Єврейська громада Львова, що сформувалася ще у XIII ст., становила вагомий елемент міського соціуму. Впродовж наступних століть кількість євреїв постійно збільшувалася внаслідок міграції, що була частиною великої колонізаційної хвилі з країн Західної Європи до Польського королівства та поневолених Османською імперією балканських країн. У місті проживало також чимало вигнанців з Іспанії, т. зв. маранів, шлях міграції яких пролягав не через континентальну Європу, а через генуезькі колонії¹⁰. XVI ст. вважають «золотим століттям» польського єврейства – саме тоді Корона Польська була країною з найбільшим скупченням єврейських громад. Однак жителі міст західної і центральної частини королівства негативно ставилися до інтенсивного напливу євреїв, тому різними способами намагалися отримати привілеї, що обмежували б діяльність цієї етнічної групи – *«privilegii de non tolerandis Judeis»*. Це спонукало євреїв рухатися далі на південний схід¹¹. Львів приваблював їх передусім вигідним географічним розташуванням та торговельними привілеями, завдяки яким можна було збагатитися за відносно короткої час¹².

Специфіка Львова порівняно з іншими містами полягала в тому, що тут діяли дві окремо організовані громади: міська, що заселяла єврейський квартал на території «міста в мурах», і передміська, представники якої проживали у Краківському передмісті. Єврейський квартал був фактично «замкнутим світом», окремим місцем, в якому діяли дві синагоги, кагальний суд, школа, шпиталь та ринок. Євреї не могли претендувати на отримання міського громадянства, а отже, і користуватися

⁷ Janeczek A. Żydzi i Ormianie – dwie gminy religijno-prawne w krajobrazie etnicznym późnośrednio-wiecznej Polski. *Animarum cultura. Studia nad kulturą religijną na ziemiach polskich w średniowieczu*. Warszawa, 2008. T. 1: Struktury kościelno-publiczne / red.: H. Manikowska, W. Brojer.

⁸ Heyde J. Polityka rady miejskiej Lwowa wobec Żydów i Ormian w XV–XVI wieku. Heterogeniczność etniczno-religijna w mieście jako wyzwanie ustrojowe. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*. Warszawa, 2015. R. LXIII. Nr 2.

⁹ Bałaban M. Ze studiów nad ustrojem prawnym Żydów w Polsce...

¹⁰ Kutrzeba S. Sprawa Żydowska w Polsce. Szkic historyczny. Lwów, 1882. S. 11; Bałaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII w. S. XVI.

¹¹ Piechatek M., Piechatek K. Dzielnice żydowskie w strukturze przestrzennej miast polskich. *Żydzi w dawnej Rzeczypospolitej. Materiały konferencji «Autonomia Żydów w Rzeczypospolitej szlacheckiej» Międzywydziałowy Zakład Historii i Kultury Żydów w Polsce, Uniwersytet Jagielloński, 22–26. IX. 1986*. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1991. S. 311; Bratkowski S. Pod naszym i waszym niebem. Krótka historia Żydów w Polsce i stosunków polsko-żydowskich, Warszawa, 2006. S. 39.

¹² Janeczek A. Żydzi i Ormianie – dwie gminy religijno-prawne w krajobrazie etnicznym późnośrednio-wiecznej Polski. S. 273.

привілеями міста. Заборонялося також укладати мішані шлюбів, проводити фінансові операції – цю громаду сприймали як чужорідний елемент і вона була найменш схильною до асиміляції¹³.

Століттями євреї плекали свою культурну ідентичність, основний елемент якої – право, ревно дбали про автономію і самобутність своїх громад у діаспорі. Поряд із декретами центральної влади, що надавали єврейським громадам обмежене самоврядування та право жити у власному замкненому суспільстві, вагомим чинником стало автономне судочинство¹⁴. Після запровадження магдебурзького права у Львові ця громада не хотіла підпорядковуватися судовій владі новостворених органів міського самоврядування, а визнала зверхність земського права, на якому ґрунтувалися єврейські генеральні привілеї. У 1367 р. Казимир Великий (Kazimierz III Wielki) підтвердив цей документ і поширив його дію на територію Малополющі та південно-східних теренів королівства¹⁵. Цього ж року єврейська громада Львова отримала окремий привілей, який урегулював її правовий статус та економічну діяльність. Король гарантував їй свободу торговельних і кредитних операцій, захист від переслідувань та судову автономію, згідно з якою вони підпорядковувалися не локальному війтові, а воєводі, що представляв інтереси монарха на місці¹⁶.

Судові конфлікти, однією зі сторін яких фігурували євреї, могли вирішувати різні установи, залежно від підпорядкування відповідача. Наприклад, справи, де обоє позивачів були євреями, належали до компетенції кагального, а ті, де християнин сперечався з євреєм – суду воєводи. Розгляд справ, у яких єврей позивав християнина, залежав від сторони відповідача (якщо він був міщанином – до судової лави, якщо шляхтичем – до гродського або земського, якщо ж вірменином – до суду вірменських старших). Це стосувалося передусім кримінальних (спірних) справ. Натомість вирішення дрібних суперечок, пов'язаних із ділянками, межами між ними, неправомірним будівництвом, належали до компетенції магістрату. справи євреїв передмістя, зокрема старостинської юрисдикції, розглядав староста. Королівський суд же був інстанцією, до якої євреї могли звертатися з апеляціями від інших органів. Згідно з королівським привілеєм 1539 р., євреї, осілі на території приватних міст і юридик, підпорядковувалися владі їхніх власників. Відповідно від цього часу воєвода судив лише тих, які проживали на території «міста в мурах» та Краківському передмісті, тобто підлягали юрисдикції міського

¹³ Капраль М. Шляхи асиміляції національних громад Львова в XVI–XVIII ст. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2003. Вип. 38. С. 50.

¹⁴ Shilo S. Stosunki prawne pomiędzy jednostką a gminą w prawie żydowskim w Polsce w XVI i XVII w. *Żydzi w dawnej Rzeczypospolitej. Materiały konferencji «Autonomia Żydów w Rzeczypospolitej szlacheckiej» Międzywydziałowy Zakład Historii i Kultury Żydów w Polsce*. Uniwersytet Jagielloński, 22–26. IX. 1986. Wrocław; Warszawa; Kraków, 1991. S. 91.

¹⁵ Затверджені привілеєм Болеслава Побожного (Bolesław Pobożny) 1264 р., згідно з ними євреї підпорядковувалися безпосередньо владі короля і були під його захистом. У спірних справах між євреями, а також між євреями та християнами євреї підпорядковувалися королівському суду (Heyde J. *Polityka rady miejskiej Lwowa...* S. 288).

¹⁶ Привілеї національних громад міста Львова XIV–XVIII ст. С. 25.

самоврядування. Натомість ті, які мешкали на території Підзамча, належали до юрисдикції старости¹⁷.

Впродовж другої половини XVI ст. євреї Львова та Краківського передмістя відстоювали свої права у сфері автономного судочинства. Представники цієї етнічної групи конфліктували не тільки з міською владою, а й з руським воєводою, до компетенції якого належав розгляд судових суперечок між євреями, а також між ними та християнами. 9 квітня 1551 р. міській єврейській громаді адресовано королівський декрет, згідно з яким Сигізмунд Август (Zygmunt August) забороняв руському воєводі позивати євреїв на двір воєводи, ув'язнювати їх у замку та не допускати до апеляцій¹⁸. Очевидно, виданню документа передувала їхня скарга до короля, де вони висловлювали невдоволення судочинством. Можливо, причина крилася в тому, що урядник почав втручатися у їхні поточні справи і домагався розширення своїх повноважень на неспірні судові справи, де сторонами були євреї. Згідно з єврейським правом, їх мав розглядати кагал. Підтвердження цього – вирок 1553 р., відповідно до якого король визнав, що євреї мають право в судових процесах, предмет розгляду яких сума менше за 50 грн. присягати при дверях своєї божниці й лише якщо б сума була більша, то в суді¹⁹. Тоді ж активізувалися і райці – вони домагалися більшого впливу на судочинство євреїв. Однак рішення короля було несприятливим для ради, адже застерігало міську владу щодо позивів до свого суду представників єврейської громади, бо вони підлягають винятково юрисдикції воєводи²⁰. Зауважу, у 1568 р. такий привілей одержала єврейська громада Краківського передмістя²¹. Отже, відбулося зрівняння юрисдикційної підлеглості обох громад.

На зламі 1560–1570-х років протистояння між євреями та воєводою посилилося, основним «каменем спотикання» у цей час були непорозуміння, пов'язані з функціонуванням уряду єврейського судді (*iudex judeorum*). Ця посада не унікальна для Львова – була й у Кракові, Познані, Любліні, Перемишлі та навіть Белзі²². Основне завдання цього урядника полягало у виконанні суддівських функцій щодо євреїв, адже через великий обсяг роботи воєводи зазвичай змушені були делегувати ці обов'язки²³. Єврейський суддя переважно належав до середньо-заможної шляхти, часто паралельно виконував й інші земські функції (підкоморія, чашника, підсудка, писаря гроду) і цю посаду розглядав як можливість додаткового заробітку. Призначав суддю воєвода. Не віднайдено

¹⁷ Bałaban M. Historia i literatura żydowska... S. 210; Bałaban M. Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304–1868). Kraków, 1912. T. 1 (1304–1655). S. 341; Bałaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII w. S. 282; Bałaban M. Ze studiów nad ustrojem prawnym Żydów w Polsce... S. 249.

¹⁸ Akty Grodzkie i Ziemskie (AGD). T. X. Nr 895; Bałaban M. Żydzi lwowscy na przełomie XVI i XVII w. S. 285. В. Меламед твердив, що цей мандат надав львівським євреям право вибору їх судді: Меламед В. Евреи во Львове (XIII – первая половина XX века). События, общество, люди. С. 61.

¹⁹ Привілеї національних громад міста Львова XIV–XVIII ст. С. 426–429.

²⁰ AGZ. T. X. Nr 1007 (1554 р.); Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДАІЛ України). Ф. 9. Оп. 1. Спр. 30. Арк. 780–781.

²¹ Привілеї національних громад міста Львова XIV–XVIII ст. С. 429.

²² Bałaban M. Ze studiów nad ustrojem prawnym Żydów w Polsce... S. 240–242.

²³ Kutrzeba S. Stanowisko prawne Żydów w XV w. *Przewodnik naukowy i literacki*. Kraków, 1901. T. XXIX. S. 1147.

жодної згадки про вплив кагалу на цей процес. Досить часто, зокрема у Кракові, під час призначення плелися інтриги, неодноразово воєводи фактично продавали цю посаду²⁴.

Спротив євреїв щодо діяльності їхнього судді, що спостерігався на зламі 1560–1670-х років, стосувався короткотривалого виконання цих обов'язків Яном Зайдлічем (Jan Zaidlicz). Цей багатий львівський міщанин постійно конфліктував із міською радою, у 1576–1577 рр. очолив львівських міщан під час суспільного виступу проти міської влади²⁵. Польський медієвіст Ян Птасьнік (Jan Ptaśnik) наголошував, що Ян Зайдліч був «обізнаним у праві», тому займався юридичними аспектами судового процесу проти ради. Походив він зі Львова з багатой родини, його предки урядували в органах міської влади ще з другої половини XV ст.²⁶. Ян Зайдліч торгував найпопулярнішими товарами (прянощами, волами, рибою, сукном та хутром) і був власником значної нерухомості в місті та позаміських землеволодінь²⁷. Важко однозначно ствердити, чи мав він законні підстави бути обраним на посаду єврейського судді, адже невідомо, чи офіційно отримав шляхетський статус. У судових записах львівського гроду Я. Зайдліч фігурував із титулом «*nobilis et famatus*» («шляхетний і славний»), однак до 1578 р. був громадянином Львова, до того ж про нього немає згадок у книзі надання шляхетства²⁸. Безсумнівно, його добре знали у шляхетському середовищі, адже 1558 р. він разом зі сяноцьким каштеляном Яном Гербуртом (Jan Herburt), львівським підсудком Яном Бжозовським (Jan Brzozowski) та писарем Буського земського суду Яном Рихловським (Jan Rychłowski) входив до складу комісії з відновлення міст і містечок Львівського староства²⁹. Можливо, володіючи земськими землеволодіннями, Я. Зайдліч зблизився з особами шляхетського походження і так одержав посаду єврейського судді. У 1578 р. він відмовився від львівського громадянства³⁰. Цього ж року його згадано у книзі Львівського гродського суду як шляхтича і збирача податків

²⁴ Fałniowska-Grodowska A. Sędziowie żydowscy w województwie krakowskim w XVI–XVII w. *Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego. Praca zbiorowa / pod red. F. Kiryka*. Przemyśl, 1991. S. 41–43.

²⁵ Детальніше див.: Гуль О. Львів у XVI столітті: місто конфліктів та порозумінь. Львів, 2018. С. 152–160; Гуль О. Ян Зайдліч і його участь у виступі львівського поспільства проти міської ради в 1576–1577 рр. *Генеалогічні записки*. Львів, 2014. Вип. 12. С. 1–10; Hul O. Przywódca rospółstwa miasta Lwowa w czasie wystąpienia przeciwko radzie miejskiej w latach 1576–1577. *Annales UMCS*. Lublin, 2015. Sectio F. Vol. LXX. S. 75–97.

²⁶ Його мати Ева була донькою райці Миколая Тички (Райця у 1503–1521 рр.) і Барбари Арнестової, дочки Миколая Арнесті, який також виконував функції райці впродовж 1484–1509 рр.: Див.: *Urzednicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku. Spisy urzedników miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego*. Toruń, 2008. T. VII: Ziemie Ruskie. Z. 1: Lwów. Nr 128, 142; ЦДІАЛ України. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 11. Арк. 1274; Спр. 238. Арк. 960.

²⁷ Орендував у шляхетного Єроніма Венгленського (Jeronim Węgliński) село Седліська (Siedliska) і мав у власності частину села Підвисоцьке (Podwysockie): Див.: ЦДІАЛ України. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 14. Арк. 200; Спр. 335. Арк. 837, 849, 857–858, 1023–1024, 1053, 1195–1196; Спр. 336. Арк. 17–18, 133, 181, 246, 398, 588, 603, 756, 795, 1194; Спр. 337. Арк. 164, 597, 1136.

²⁸ *Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec.: herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w. / wstęp, opracowanie i edycja B. Trelińska*. Lublin, 2001.

²⁹ ЦДІАЛ України. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 36. Арк. 429–431; Перест: AGZ. T. X. Nr 1412.

³⁰ ЦДІАЛ України. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 648. Арк. 62–63.

Львівської землі³¹. Можна припустити, що зречення від громадянства пов'язане з його наміром увійти до шляхетського стану, адже після 1578 р. у міських книгах про нього немає жодних згадок.

Повернімося до періоду життя Я. Зайдліча, коли він брав участь у засіданнях єврейського суду. Достовірно не відомо, як довго він виконував ці обов'язки. Знаємо, що 1565 р. він як субделегат (підсуддя) єврейського суду разом із доктором Ісааком Нахмановичем (Isaak Nachmanowicz), а також єврейськими старшими – Яковом Зискіндом (Jan Zyskind) і Нахманом Боруховічем (Nachman Boruchowicz) – був змушений з'явитися до королівського суду через невиконання ними королівського вироку у справі Анни, вдови краківського міщанина Анджея Галича (Andrzej Halicz), проти львівського єврея Левка Чеха (Lewko Czech)³². Очевидно, євреї були невдоволені діяльністю Яна Зайдліча як ставленика руського воєводи Миколая Сенявського (Mikołaj Sieniawski), тому звернулися до короля з проханням відсторонити його від посади й підпорядкувати посаду судді не воєводи, а старшим їхньої громади. Підтвердженням може бути факт, що король 2 лютого 1569 р. регламентував не лише засади єврейського судочинства, а й інші питання їхньої автономії. Відтоді єврейський суддя, або ж «доктор», мав підпорядковуватися єврейським старшим, які його вибирали, а воєвода лише затверджував вибір. Ця особа обов'язково мала мати шляхетське походження. Суддя та писар суду зобов'язувалися діяти за згодою старійшин громади, тобто приймати рішення і робити записи у книги за погодженням із ними. Провадження справ у суді й апеляції мали відбуватися згідно з чинним законодавством, в іншому випадку євреїв не можна було (притягувати) до суду воєводи. Закрити єврейську школу могли лише за згодою короля³³. Історик М. Балабан вказував, що привілей для єврейської громади Львова взурався на ідентичний документ, адресований люблінським євреям у 1556 р. У ньому зазначено, що неприпустимо, щоб єврейське суддівство належало до компетенції «плебеїв», тобто нешляхтичів. Обґрунтовувалося це трьома причинами: по-перше, ця особа прийматиме рішення у справах, де фігурантом може бути шляхтич; по-друге, зважаючи на значущість уряду, суддя мав бути представником тільки осілої шляхти; по-третє, бути місцевим і добре орієнтуватися в особливостях воєводства³⁴.

Після затвердження королем цієї угоди євреї намагалися збільшити свої привілеї. Можливо, активізували протести, прагнучи скористатися ситуацією, коли змінювався воєвода, адже 6 травня 1569 р. помер Миколай Сенявський³⁵ і новим став гетьман Ґергій Язловецький (Jerzy Jazłowiecki) з Бучача³⁶. Вони скаржилися, що новий ставленик короля часто перебуває поза межами міста чи навіть воєводства, тому для участі в судових процесах змушені вирушати за його двором, що створювало незручності. Відповіддю на скарги став королівський привілей від 10 квітня 1571 р., згідно з яким євреї, що скоїли кримінальні злочини, скеровувалися винятково до королівського

³¹ ЦДІАЛ України. Ф. 9. Оп. 1. Спр. 337. Арк. 1129, 1243, 1319, 1384.

³² Там само. Спр. 332. Арк. 389–390; Перест: AGZ. Т. X. Nr 1308.

³³ Капраль М. Привілеї національних громад XIV–XVIII ст. С. 431–433.

³⁴ Bałaban M. Ze studiów nad ustrojem prawnym Żydów w Polsce... S. 242.

³⁵ Urzędnicy województwa ruskiego XIV–XVIII wieku: (ziemie halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy. Urzędnicy dawnej Rzeczypospolitej / oprac. K. Przyboś. Wrocław, 1987. Nr 1249.

³⁶ Ibid. Nr 1250 (від 3 вересня 1569 р.).

суду, жоден інший не мав права їх судити. Воєводи заборонялося розглядати їхні позови за межами міста, суд мав збиратися біля синагоги. Якщо помирав єврей, який мав борги, перш ніж дозволити кредиторам їх забрати, з майна треба було виділити частину його вдові. Євреїв звільнили від обов'язку проводити з міста приречених на страту. У разі недотримання цих положень сторона мала сплатити 4 000 злотих до державної казни³⁷.

З публікованого документа видно, що тоді ж тривав процес між львівськими євреями та їхнім суддею Я. Зайдлічем – євреї виступали проти його перебування на посаді. У лютому 1571 р. король відмінив його номінацію і наказав, аби він «жодних своїх обов'язків не виконував, ані на судах при синагозі чи в інших місцях, де би вони не відбувалися, і на будь-яких засіданнях не був присутнім» (*«žadnej juryzdykcji swej nie extendował, ani i na sądach przy bożnicy albo innych miejscach gdziekolwiek nie zasiadał i przy żadnych sprawach ich, aby nie bywał»*)³⁸. Із тексту королівського мандата, адресованого львівському бурмистрові і райцям, дізнаємося, що євреї протестували проти того, що міщанин Я. Зайдліч намагається втручатися «у їхні єврейські справи» (*«w rzeczy ich żydowskie»*). Їх абсолютно не задовольняла ситуація, коли міщанин, навіть якщо він ставленик воєводи, мав над ними владу, адже міг використовувати її не на користь громади, а це суперечило б їхнім привілеям. Король, прагнучи зберегти права і вольності єврейської громади, постановив відсторонити Я. Зайдліча від юрисдикції над євреями і заборонити йому з'являтися в їхніх судах при божниці чи в інших місцях, де б ті не відбувалися. У разі невиконання цього рішення він мав би заплатити 3 000 злотих, з яких 1 000 призначалася для королівського скарбу, 1 000 – на користь міста, 1 000 – для львівських євреїв.

Отже, єврейський суддя був урядником, якого призначав воєвода, тому певною мірою залежав від нього. Очевидно, Я. Зайдліч, будучи в тісних стосунках зі шляхтою руського воєводства і воєводою М. Синявським, призначений на цю посаду завдяки обізнаності в юридичних аспектах міського та земського прав. Однак була й інша сторона, якій залежало на обмеженні влади єврейського судді – кагали, адже єврейським громадам розходилося в тому, щоб їхнім судочинством відали прихильні до них особи, що і спричинило конфлікт між ними та Я. Зайдлічем. Можна припустити, що угоду між євреями і воєводою 1569 р. укладали з метою відсторонення Я. Зайдліча, адже перший пункт документа чітко регламентував право вибору лише особи шляхетського стану, а привілей від 10 травня 1571 р. узаконував це рішення. Надалі немає жодних згадок, щоб уряд єврейського судді належав міщанинові. Сеймова Конституція 1633 р. затверджувала положення, відповідно до яких функції судді в Руському воєводстві мав виконувати тільки підвоєвода³⁹.

Документ написаний тогочасною польською мовою з незначними вкрапленнями латинської. Текст публікую згідно з тогочасним правописом. Усі скорочення розкрито у квадратних дужках. Відтак можна чітко простежити всю процедуру видання судового рішення: скаргу євреїв, мандат короля польською мовою, декрет, скерований бурмистрові й райцям латинською.

³⁷ Schorr M. Organizacja Żydów w Polsce od najdawniejszych czasów aż do r. 1772... S. 741; Привілеї національних громад... С. 434–436.

³⁸ ЦДІАЛ України. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 15. Арк. 661–664.

³⁹ Volumina Legum. Przedruk zbioru praw staraniem XX Pijarów w Warszawie od roku 1732 do roku 1782. Vol. III / wyd. J. Ohryzko. Petersburg, 1859. S. 383–384.

ДОКУМЕНТ**[S. 661]** Judei Leopoliens[es] – Joannes Zaidlicz

Acta sunt haec in Praetorio Civitatis Leopoliens[is] coram off[ici]o et Actis Consularibus Leopoliens[sibus] Sabbato in crastino festi S[ancti]. Mathei ap[osto]li et Ewang[el]is te Anno domini 1571.

In praesentia officii eiusdem personaliter comparen[tes] perfidi Seniores atq[ue] tota Communitas Iudeorum Civiliu[m] simul et anteurbanoru[m] Leopoliens[is] assumpto sibi ad eum actum p[raese]ntem tutore seu procuratore honesto Christofero Skliarz Cive Leopoliensi, obtulerunt eidem off[ici]o binas l[itte]ras mandatorum Sacre M[ajestatis] Regiae titulo atq[ue] Sigillo sue M[ajestatis] communit[as] que in p[raesen]tia famati Joannis Zaidlicz Civis Leopoliensis ex parte eorundem iudeorum conventi ad hec seu cittati sub ea que sequ[i]t[ur] p[raesenti]bu[s] serie lecte su[n]t:

[S. 662] Tenor prioris Sacre Regie M[ajestatis] Mandati

Zigmunt August z laski Bozej Krol Polski, Wielki Xiąze Litewski, Ruski, Pruski, Mazowieczki, Żmudzki ogłosił:

Slawnym Burmistrzowi y Raiczom myastha naszego Lwowskiego wiernye nam myłem łaską naszą kroliewską. Slawny wyernye nam mily ktorí myeszczanin lwowskii Jan Zaidlicz, nyewiedziacz yakiem umysłem wcielił sie w rzeczy y sprawi ich zidowskie, chcąc byc Sędzia ich od Pana wojewodi Ruszkiego na thym urzędzie postanowiomym, a to czini, iako nam sprawą dayą, z takiego szawaś miennya, żebi maiąc nad nymy zwierschnosc y władzę thym richiej o nich wedlug woli szweiy uzicz mógł czo yesth przeciwko prawom y przywilejom ich, abi miał yaki mieszczanin bycz na iakiem przełożństwie nad nymi, okrom szlaczica. A thak my rozruchu w tim iakiego przestrzegaiąc, a chcąc każdego przy prawye y wolnoszczii iego zachowacz, wam zwierzchności naszej Kroliewskiej poruczami y rozkazami skoro wam then mandat podan bendzie, abyscie thego Jana Zaidlicza adesłali y ymeniem naszym yemu zakazali abi koniecznye n[a]d przirzeczonymi Żydami żadney iurisdikcii szwey nye extendowal any i na sądziech ich sie nie pospołu przy bożniczi albo na ynszych myejszczach, gdzieszkolwiek nyczassiadal y przy żadnich sprawach ich, aby nye biwał y na koniec, aby ackcji żadney naprzeciwko ym albo ktoremu z nich more procuratorio **[S. 663]** nye sprawował y zwierschności rozkazowania y urzędu żadnego nad nyemy nye uzywał pod zakładem trzech tissienchi złotych czirwonich. Ktorego zakładu tyssiancz yeden na skarb nasz, drugi na myasto wasze, a trzeci na Żydi obraczacz sie ma, na ktori zakład yeśliby nyedbayąc chciał przedsią themu mandathowi naszemu się przeciwnicz a ti Żidi w czym przénagabiwacz, tedy abyście then to zakład zaraz extendowali i wiciągnęli nyedbaiąc na ynsze listi nasz[e] w tim przeciwne. A tak pod łaską naszą abyście ynaczej nyczininili. Dano w Warszawi XX dnia maia Roku pańskiego MDLXXI Krolowania naszego XLII [roku].

Sigismundus Augustus Rex

Alterius S[acrae] Regiae M[ajestatis] Mandati tenor:

Sigismundus Augustus dei gra[tia] Rex Poloniae M[aj]gnus Dux Lituaniae Russiae Prussiae Mazouie Samog[itiae]que [etc] d[omi]ni s et h[er]e[s]

Famatis Proconsuli et Consulibus Civitatis n[ost]re Leopoliens[is] fid[elibus] nobis dilectis gra[tia]m n[ost]ram Regia[m]. Fa[ma]ti fid[eliter] dilecti, Skarzyli szye szami przed namy thimy czaszi [z] strony Zidow naszych Lwowskich, isz tham z nasz nyektorzi z wasz a myanowyczie nyeiaki Zaidlicz y ynszi myeszczanie tamtejsze wspieraią sie i wdawaią w ich sądi y sprawi Żidowskie tak yż zatim przywłaszczaiąc czo być iurisdicia i władzą nad

nymy, pocziągaią przed szię i nyesłusznie wiziwaią y sządzą nie podług praw a wolności ich any starego zwiczaiów gdisz wedlie biegu z dawna tam w tei myerze zachowanego y wedlie przywileiów ych [S. 664] nyma ych nygdy ynshi sądzic na myeysczu woiewodziem albo podwoiewodziem yedno sliachczicz, then ktori by bil od woiewodi onego mieyscza albo yego podwoiwodzego obran y deputowan. A thak ysz szie tho dzieye ku ich uszczisznieniu i krziwdzie, bo znac zatim od thichże, kthorzi ych przedsie nyesłusznie poziwaiącz, sądzą maiącz przeciwko nym zawasznyenie, nie tilko ym trudności i zamieskayą w rzeczach ich zadawane nyepotrzebnye alie y do utrath y szkod przywodzeni bywaią, y na konyecz, gdy przed nymy stawacz nychczą gwaltem ye byora, thedy yakosz my yusz pirwszem naszym Mandatem roszkazali, tam y therasz tim roszkazaniem wam chcancz thak myecz abisczie thim, ktorzibi nad nyemy thie wladzi uziwali przed szie ich poziwali y począgali y nyedopuszczali ich wtey myerze krziwdzicz any czyą rzecz bez żadney przicziny slusznich, alye owszem tha wyna ktora szie w pierwszym mandacie naszym opyszala, abisczie ye karali tak yzbi szej thim rychliei od czinienia thakych krziwd y utrapieniia thym Żidom chomawali pod łaską naszą y pod winą tyssianczem złotych abi sczie ynaczej nyeczini. Datum Warsowie dnia X miesiaca Septembra Roku panskiego MDLXXI panowania naszego XLII

Franciscus Craszinski RP vicecancler

Ex proprio S[acrae] Regie M[aiesta]tis Mandato

Post quorum mandatorum Sacrae Regiae M[aiesta]tis exhibitoru[m] et lectionem Iudei prefati co[n]querentur de premissis con[tra] dictum cittatum [S. 665] Joannem Zaidlicz minimali ibidem ac nobilibus personaliter astantibus retulerunt ex parte sua protestatum id habere quod ipse Zaidlicz contra privilegium ipsorum Iudeorum Leopoliensium in officium iudicii eorundem ultro ac temere sese ingerat et intru dat iuditia que sua apud illos facere ac exercere studiose contedat ideo pecierunt et affectaverunt dicti iudei mandata eiusdem Sacra Regia M[aiesta]tis reproducta con[tra] eundem Joannem Zaidlicz ab off[ici]o prefato exequi debita[m]q[ue] iusticia[m] de illo hac in parte mi[ni]strari.

Ioannes vero Zaidlicz in contrarium allegavit se hac de re cum Iudeis prefatis nolle coram off[ici]o p[rese]nti lite[m] contestari aut controversiam aliquam movere informationis tame[n] causa ne v[id]e[lice]t ipsi iudei privata illu[m] autoritate quadam munus hoc et iudicium iudicis assumere vel arrogare sibi putare[n]t ostendit exhibuit in p[re]s[ent]ia q et audientia dictoru[m] Judeoru[m] legen dedit l[itte]ras M[a]g[nifi]ci d[omi]ni Georgii Jazlowieczki de Buczacz Palatini g[ener]alis Russia Mense Julio Anni p[re]s[ent]is 1571 autentice emanatitu etia ondit demonstravit sigillu[m] sue M[a]g[nifi]ci sibi seu pocius officio suo prefato concessu et conere dictum quibus sic ostensis et productis se Judicem no[n] intrusiu aliq[ui]s no[n], sed ligittimum et ordinatum de voluntateque ipsius M[a]g[nifi]ci d[omi]ni Palatini constitutu[m] esse probavit.

Contra quam allegacioni et producta dicti Joannis Zaidlicz Iudei prefati reproduxer[un]t Privilegiu[m] Sac[ra] et Ser[eniss]ima Regis confirmationis certeoru[m] suorum articuloru[m] etiam ab ip[s]o M[a]g[nifi]co d[omi]no Palatino Russiae sibi approbatoru[m]. Inter quos articulos primus eiusdi habetur, quod nullus plebeius aut Civis preter Nobile[m] persona[m] Iudeorum Leopoliensium iudiciis presidere unque debet, Cu[m] itaqe l[itte]ras assertas M[a]g[nifi]ci d[omi]ni Palatini Rus[siae] [S. 666] mere contra ipsorum privilegiu[m] dicta Joannem Zaidlicz obtinuisse Iudei preno[m]inati asseret Peciart affectaverunt qua prout supra quattenus vigore Mandatorum prefatoru[m] ex predicto off[ici]o Consulari eidem Zaidlicz tanquam Civi Leopoliens[is] denunciaretur inhibereturque ne uczt ipse in eiusmodi officiu in daciū se se intrudat aut iurisdictioni seu autoritate sua aliquam contra eosde[m]

extendat iuribusq[ue] illoru[m] contranem et suppena in ipsi mandatoru[m] l[itte]ris conten[dit], quam super eode[m] condemnari et exequi postulaverunt.

Et Joannes Zaidlicz deducen[s] ut supra se iudice[m] ipsorum iudeorum esse ordinarium allegavit, quod ipse contra iura illorum nihil obligat nec etiam iurisdictionem, sed M[a]g[nifi]ci d[omi]ni Palatini Russiae super eosdem extendat, tum quod ip[s]is Iudeis actionem presens no[n] tam fecium, qua[m] cum ipso M[a]g[nifi]co Palatino proprie co[m]petent.

Officium vero praefatu[m] Consulare Leopoliense Ma[n]datis Sac[rae] et Ser[reniss]ime Regiae M[ajestatis] honorifice ac cum ea qua decet subiectione et reveren[tia] suscept[is] decrevit p[raese]ntibusq[ue] decernit, quod cum in litteris mandatoru[m] M[ajestatis] Regiae co[n]tineatur, ut si Joannes Zaidlicz vel[it] i[m]miscere et ingerere sese in officiu[m] iudicis, usurpariq[ue] sibi aliqua[m] iurisdictione[m] et autoritate[m] supra prefatos iudeos Leopolen[ses] off[iciu]m civile p[re]dictum id sibi n[om]i[n]e sue M[ajestatis] Regiae inhiberet et denuntiaret, ipse aut[em] Zaidlicz e contra produxit et obtulit l[itte]ras autentice a M[a]g[nifi]co d[omi]no P[al]lati[n]o Russiae sibi unacum sigillo sie M[agnificen]cie concessas quibus probat se ia[m] esse iudice[m] neq[ue] ad id officium se temere inge[ss]isse. Ideo non reprehenden[s] prefatu[m] iudeoru[m] iudicis officiu[m] neq[ue] dictu[m] Joanne[m] Zaidlicz ab eode[m] abiudica[n]do vel illi detrahen[s] quidq[ue] (quod plane iudicio suo consulari minime liceat atq[ue] competat), veru[m] quide[m] satisfatien[s] decretis Sac[rae] Regiae M[ajestatis] mandatoru[m] l[itte]ris debet ipse Joannes Zaidlicz uti civis Leopoli[ensis] ex parte officii prefati requisitus pro ostenssis et publicatis eiusd[em] [S. 667] Sacre M[ajestatis] Regiae l[itte]ris apud se habere prout quidem ipsi etiam denuo ad instancia[m] dictorum iudeorum lecte ostensse et publicate su[n]t hoc decreto p[rese]nti mediante.

Джерело: ЦДІАЛ України. Ф. 52. Оп. 2. Спр. 15. Арк. 661–667.

ПЕРЕКЛАД*

[С. 661] Євреї Львова – Ян Зайдліч

Вчинено в Ратуші міста Львова перед урядом й актами львівської міської ради в суботу, на другий день після свята Святого Матвія апостола і євангелиста, року Божого 1571.

Невірні старійшини і вся громада львівських міських і передміських євреїв, з'явившись особисто перед цим урядом і взявши собі за опікуна чи представника достойного Христофора Шкляра, львівського міщанина, надали цьому уряду два мандати священної королівської величності, скріплені іменем і печаткою його величності, які за присутності славетного Яна Зайдліча, львівського міщанина, викликаного сюди з боку цих же євреїв, були по черзі зачитані так, як подано нижче:

[С. 662] Зміст першого мандата священної королівської величності

Сигізмунд Август, із ласки Божої польський король, великий князь литовський, руський, пруський, мазовецький, жмудський сказав:

Славним бурмистрові та райцям, вірно нам милого й охопленого нашою королівською ласкою нашого міста Львова. Славний вірний нам львівський міщанин Ян Зайдліч, невідомо з яким умислом, втручається в їхні речі та справи єврейські, бажаючи бути їхнім суддею, затвердженням на цьому уряді паном воєводою. А це становить

* Переклад мій.

для нас проблему, бо маючи над ними повноваження і владу, він міг би вжити їх по своїй волі, а це суперечить їхнім правам і привілеям, щоб ними керував якийсь міщанин, а не шляхтич. Ми, дотримуючись законів і прагнучи залишити кожного при своїх правах та вольностях, поручаємо й надаємо вам цей мандат, щоби ви цьому Зайдлічу відмовили та заборонили виконувати будь-яку юрисдикцію над євреями, з'являтися на їхніх судах при божниці чи в будь-яких інших місцях і при будь-яких їхніх справах, аби він не був присутнім, і насамкінець, щоби він не видавав жодних актів, що їх би стосувалися, [С. 663] не мав жодної юрисдикції над ними під заборонаю трьох тисяч злотих. З цієї суми тисяча – до державної скарбниці, тисяча – до міської каси, тисяча – для єврейської громади. У разі невиконання цього мандата, ви маєте негайно вжити заходів і стягнути цю кару, незважаючи на інші наші документи, які б цьому суперечили. І так із ласки нашої, щоби ви вчинили. Дано у Варшаві 20 дня травня, року Божого 1571, нашого правління 42 [року].

Сигізмунд Август король

Зміст другого мандата священної королівської величності.

Сигізмунд Август, із ласки Божої польський король, великий князь литовський, руський, прусський, мазовецький, жмудський та ін. володар і дідич.

Славним бурмистрові й райцям нашого міста Львова, щиро нам любим, наша королівська ласка. Славні, щиро любі! Оскаржено перед нами тим часом із боку наших львівських євреїв, що деякі з вас, а саме певний Зайдліч і інші місцеві міщани, втручаються у їхні єврейські справи, так, що хочуть мати над ними юрисдикцію та владу, викликають їх до своїх невідповідних судів і судять не згідно з їхніми правами й вольностями чи давніми звичаями, що здавна там збереглися, чи згідно з їхніми привілеями. [С. 664] Не може їх ніхто інший судити, крім воєводи чи підвоєводи, суддею може бути лише шляхтич, призначений на цю посаду тільки воєводою чи підвоєводою. Оскільки через це євреї зазнають пригноблення і кривд, бо ті, хто їх перед невідповідні суди викликає, мають до них певні застереження, і це не тільки додає їм труднощів, а й завдає шкоди та додаткових витрат, і на кінець, якщо євреї не хочуть з'являтися перед такими судами, то їх силою змушують. Як ми вже повідомили в першому мандаті, тоді і зараз вам наказуємо, щоби ви тим, хто б хотів так чинити, і позивали б їх чи не допускали, чи чинили б їм кривди, і про яких ми вже згадували в першому мандаті, щоби ви їх карали якнайшвидше після вчинення кривд та перешкод цим євреям під загрозою сплати трьох тисяч злотих і щоб ви по-іншому не чинили. Дано у Варшаві десятого дня серпня, року Божого 1571, нашого панування 42 [року].

Франциск Крашинський, віцеканцлер Речі Посполитої.

З особистого мандата священного королівського маєстату

Після видання цього мандата Священного королівського маєстату з'явився вказано-го дня в суді й публічно відчитали попередньо виданий документ [С. 665] Янові Зайдлічу, також шляхтичу, щоб особисто з'явився і подав зі своєї сторони протест. Цей Зайдліч проти привілеїв цих львівських євреїв у цьому єврейському суді справді і з власної волі втручався та чинив суд, згідно з власною умисною волею прагнув зайняти уряд, тому згадані євреї мандат його священного королівського маєстату висунули проти цього Яна Зайдліча від вказаної інституції, якого мають дотримуватися задля справедливості.

Ян Зайдліч у цьому судовому конфлікті зі згаданими євреями перед нашим урядом представив лист щодо іншої суперечки у справі особистої (приватної) влади євреїв, що він прийняв статус судді й показав цим євреям листа вельможного пана

Георгія Язловецького з Бучача, воєводи руського, місяця липня, року поточного, 1571, достовірність засвідчено підписом вельможного пана, і показав цим євреям, що він не інтруз, а підтвердив, що поставлений на цьому уряді законним шляхом і з волі вельможного пана воєводи.

Проти такого вибору і призначення названого Яна Зайдліча згадані євреї представили привілей священного й найяснішого короля про підтвердження своїх пунктів також від самого вельможного пана воєводи руського його засвідчення. Між цими документами (артикулами) в першому вказується, щоб жоден плебей – не громадянин, а тільки шляхтич – міг виконувати судочинство над львівськими євреями. За цим документом вельможного пана руського воєводи [С. 666], проти звичаїв і привілеїв названий Ян Зайдліч отримав судові повноваження над євреями, що, згідно з попереднім мандатом міської ради, цьому Зайдлічу і місту Львову повідомили заборону цьому уряду втручатися в юрисдикцію або мати іншу владу проти і під загрозою сплати штрафу (кари), про яку йдеться в цьому документі і яка за це має бути.

А Ян Зайдліч, доводячи, як раніше, що він законний суддя цих євреїв, заявив, що зовсім не діє проти їхніх прав, ані не порушує юрисдикції, а лиш поширює над ними [юрисдикцію] вельможного пана руського воєводи, і в такий спосіб ці претензії євреям треба висувати не так проти нього, як проти самого вельможного воєводи.

А згаданий львівський раецький уряд, шанобливо і з належним смиренням та повагою прийнявши мандати священної та найяснішої королівської величності, вирішив і цим постановляє, що, позаяк у мандатах королівської величності сказано, щоб, якщо Ян Зайдліч захоче взяти на себе уряд судді чи здійснити якусь іншу юрисдикцію та повноваження щодо згаданих львівських євреїв, то нехай здійснює цей цивільний уряд іменем його королівської величності й оголошує про це; а сам Зайдліч, зі свого боку, продемонстрував і надав документ, офіційно виданий йому вельможним паном руським воєводою з печаткою його вельможності, яким доводить, що він уже є суддею і не брав на себе цей уряд безпідставно, – тому, не припиняючи згаданого уряду судді над євреями, ані не відбираючи його у названого Яна Зайдліча (що, звісно, цьому раецькому суду ніяк не можна і не годиться вчиняти), а виконуючи натомість мандати священної королівської величності, цей Ян Зайдліч, як львівський міщанин, запитаний з боку згаданого уряду, повинен вважати показаними й оприлюдненими [С. 667] листи його священної королівської величності відповідно до того, як тепер на вимогу згаданих євреїв вони були прочитані й показані йому через цю ухвалу.

REFERENCES

- Hul, O. (2014). Jan Zaidlich i joho uchasť u vystupі lvivskoho pospilstva proty mis-koji rady v 1576–1577 r. (Jan Zajdlicz and his Participation in the Commoners Movement against Lviv City Council in 1576–1577). *Henealohichni zapysky*, 12, 1–10 (in Ukrainian).
- Hul, O. (2018). *Lviv u XVI stolitti: misto konfliktiv ta porozumin*. Lviv (in Ukrainian)
- Kapral, M. (2003). Shliakhy asymilatsii natsionalnykh hromad Lvova w XVI–XVIII st. *Visnyk Lvivskoho Universytetu. Seria Istorychna*, 38, 45–62 (in Ukrainian).
- Kapral, M. (Comp.). (2000). *Pryvileji natsionalnykh hromad mista Lvova XIV–XVIII st.* Lviv (in Ukrainian).

Melamed, V. *Evrei vi Lvove* (XIII – pierwsza połowa XX wieku). Sobytia, obshchestvo, ludi (Jews in Lviv (XIII – first half of the XX century). Events, society, people). Lvov (in Russian).

Bałaaban, M. (1906). *Żydzi lwowski na przełomie XVI i XVII w.* Lwów (in Polish).

Bałaaban, M. (1912). *Dzieje Żydów w Krakowie i na Kazimierzu (1304–1868), t. 1: (1304–1655).* Kraków (in Polish).

Bałaaban, M. (1925). *Historia i literatura żydowska. Ze szczególnym uwzględnieniem historii Żydów w Polsce, t. 3: Od wygnania Żydów z Hiszpanii do rewolucji francuskiej (od Zygmunta Starego do trzeciego rozbioru Polski).* Lwów; Warszawa; Kraków (in Polish).

Bałaaban, M. (1927). *Ze studiów nad ustrojem prawnym Żydów w Polsce. Sędzia żydowski i jego kompetencja, Pamiętnik trzydziestolecia pracy naukowej prof. dra hab. Przemysława Dąbkowskiego 1897–1927.* Lwów (in Polish).

Bratkowski, S. (2006). *Pod naszym i waszym niebem. Krótka historia Żydów w Polsce i stosunków polsko-żydowskich.* Warszawa (in Polish).

Charewiczowa, Ł. (1925). Ograniczenia gospodarcze nacyj schizmatycznych i Żydów we Lwowie w XV i XVI wieku. *Kwartalnik Historyczny*, 39. Lwów (in Polish).

Fałniowska-Grodowska, A. (1991). *Sędziowie żydowscy w województwie krakowskim w XVI–XVII w., Żydzi w Małopolsce. Studia z dziejów osadnictwa i życia społecznego.* (F. Kiryk, Ed). Przemyśl (in Polish).

Heyde, J. (2015). Polityka rady miejskiej Lwowa wobec Żydów i Ormian w XV–XVI wieku. Heterogeniczność etniczno-religijna w mieście jako wyzwanie ustrojowe. *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej*, 2, 283–292 (in Polish).

Hul, O. (2015). Przywódca pospólstwa miasta Lwowa w czasie wystąpienia przeciwko radzie miejskiej w latach 1576–1577, *Annales UMCS. Sectio F*, LXX, 75–97. Lublin (in Polish).

Janeczek, A. (2008). Żydzi i Ormianie – dwie gminy religijno-prawne w krajobrazie etnicznym późnośredniowiecznej Polski. *Animarum cultura. Studia nad kulturą religijną na ziemiach polskich w średniowieczu*, t. 1: Struktury kościelno-publiczne (Ed. Manikowska, H., Brojer, W). Warszawa (in Polish).

Kaprał, M. (Ed.). (2008). *Urzednicy miasta Lwowa w XIII–XVIII wieku. Spisy urzednikow miejskich z obszaru dawnej Rzeczypospolitej, Śląska i Pomorza Zachodniego.* Lwów; Toruń (in Polish).

Kutrzeba, S. (1882). *Sprawa Żydowska w Polsce. Szkic historyczny.* Lwów (in Polish).

Kutrzeba, S. (1901). Stanowisko prawne Żydów w XV w. *Przewodnik naukowy i literacki*, 12, 1147–1156 (in Polish).

Ohryzko, J. (Ed.). (1859). *Volumina Legum. Przedruk zbioru praw staraniem XX Pijarów w Warszawie od roku 1732 do roku 1782.* Vol. III. Petersburg (in Polish).

Piechatek, M., Piechatek, K. (1991). Dzielnice żydowskie w strukturze przestrzennej miast polskich, *Żydzi w dawnej Rzeczypospolitej. Materiały konferencji «Autonomia Żydów w Rzeczypospolitej szlacheckiej» Międzywydziałowy Zakład Historii i Kultury Żydów w Polsce.* Wrocław; Warszawa; Kraków (in Polish).

Przyboś, K. (Comp.). (1987). *Urzednicy wojewodztwa ruskiego XIV–XVIII wieku: (ziemia halicka, lwowska, przemyska, sanocka). Spisy. Urzednicy dawnej Rzeczypospolitej.* Wrocław (in Polish).

Shilo, S. (1991). Stosunki prawne pomiędzy jednostką a gminą w prawie żydowskim w Polsce w XVI i XVII w. *Żydzi w dawnej Rzeczypospolitej. Materiały konferencji «Autonomia Żydów w Rzeczypospolitej szlacheckiej» Międzywydziałowy Zakład Historii i Kultury Żydów w Polsce.* Wrocław; Warszawa; Kraków (in Polish).

Schorr, M. (1899). Organizacja Żydów w Polsce od najdawniejszych czasów aż do r. 1772. (głównie na podstawie źródeł archiwalnych), *Kwartalnik Historyczny*, 13. Lwów (in Polish).

Trelińska, B. (Ed.). (2001). Album armorum nobilium Regni Poloniae XV–XVIII saec.: herby nobilitacji i indygenatów XV–XVIII w. Lublin (in Polish).

Olha HUL

PhD (History)

*Research Fellow at the Department of Medieval History of the
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of NAS of Ukraine*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0648-104X>

gullola@ukr.net

**«THAT YOU SEND THIS JAN SEIDLICH AND IN OUR NAME FORBIDDEN
THAT HE DOES NOT CARRY OUT ANY JURISDICTION OVER THE JEWS»:
A COMPLAINT MADE BY THE LVIV JEWISH COMMUNITY AGAINST
JUDGE JAN ZAIDLICH (1571)**

The struggle of the Jewish community of Lviv for the expansion of its rights in the field of judicial autonomy in the second half of the 16th century is traced. It is noted that according to the statute of Boleslaw the Pious (1264), which was based on the activities of Jewish communities in the Crown of the Kingdom of Poland, Jews could not submit to the authorities of Magdeburg law, but recognize the supremacy of Zemstvo law. It has been established that the privilege of King Casimir the Great in 1367 to confirm and extend the effect of the statute to the territory of Lesser Poland and the south-eastern territories of the kingdom was of decisive importance for the development of the judicial autonomy of the Jewish community of Lviv, because since then the Jews of Lviv could be subject not to the local wójt, but to the royal court.

It is noted that in practice, the Jewish judiciary belonged to the competence of the voivode, who represented the interests of the monarch on the ground. It was emphasized that due to the large volume of work, the voivode was physically unable to deal with these cases, therefore, an additional position was created – a Jewish judge. It is indicated that this official usually belonged to the middle-affluent nobility, often performed other Zemstvo functions at the same time, and considered the position of judge as an opportunity for additional income.

It is noted that the published document reproduces the protest of the Jews against their judge Jan Seidlich, who was not only a rich merchant from Lviv, but also a royal servitor (servant) and nobleman. It has been investigated that he came to the forefront of Lviv's historical events in the early 1570s and was the main leader of the public protest of Lviv residents against the city council in 1576–1577, for which in 1578 he was deprived of city rights, that is, effectively removed from city society.

It was concluded that Jan Zaidlich, being in close relations with the nobility of the Russian voivodeship and the then voivode Mykolai Sinyavskyi, was appointed to this position due to his knowledge of the legal aspects of city and Zemstvo rights, but he failed to establish relations with representatives of the Jewish community, who depended on their court proceedings were handled by persons sympathetic to them.

Keywords: Jewish community, Jewish jurisdiction, palatine, Jewish judge, burghers, city council, Jan Zaidlich.